

MACHADO DE ASSIS

POSMRTNÉ

PAMÄTI

BRÁSA

CUBASA

Obra publicada com o apoio do Ministério da Cultura
do Brasil/Fundação Biblioteca Nacional

Táto publikácia vychádza vďaka podpore

MINISTÉRIO DA CULTURA
Fundação BIBLIOTECA NACIONAL

Machado de Assis

Posmrtné pamäti Brása Cubasa

Preklad Lenka Cinková

Bratislava 2018

Posmrtné pamäti Brása Cubasa

Memórias Póstumas de Brás Cubas, Rio de Janeiro 1994
(prvé knižné vydanie 1881)

Autor © Machado de Assis

Preklad a úvod © Lenka Cinková

Projektový manažment Zuzana Chudíková

Jazyková korektúra Mária Štefánková

Grafický návrh AnaPress

Obálka Martin Mistrík

Podporili Ministério da Cultura do Brasil/Fundação Biblioteca Nacional, Micro Juntas SK, s.r.o., Portugalský inštitút, Literárny fond

V publikácii sú použité citáty z diela W. Shakespeara *Ako sa vám páči* v preklade Lubomíra Feldeka (Ikar 2006) a zo *Svätého písma* (Spolok sv. Vojtecha 2009)

Slovak edition © Portugalský inštitút

www.portugal.sk

Printed in the Slovak Republic

ISBN 978-80-973160-0-6

ZOSNULÝ, KTORÝ SA STAL SPISOVATEĽOM

Román *Posmrtné pamäti Brása Cubasa* vychádza ako v poradí tretie dielo Machada de Assis publikované v slovenčine. Jeho tvorba sa slovenským čitateľom po prvý raz dostala do rúk v rodnom jazyku v roku 2016, keď Portugalský inštitút vydal preklad románu *Quincas Borba*. Za ním nasledovala v roku 2017 zbierka poviedok *Kľukatou cestou do Ria*.

Posmrtné pamäti Brása Cubasa (*Memórias póstumas de Brás Cubas*, 1881) predstavujú prvý diel románovej trilógie, ktorá pokračuje dielom *Quincas Borba* (1981) a završuje ju *Pán Mrzút* (*Dom Casmurro*, 1899). Keďže sa mi dostalo tej cti doplniť preklad tohto románu úvodom, nedá mi nespomenúť myšlienku postulovanú rozprávačom Brásom Cubasom, ktorý je presvedčený, že úvod – ak sa má páčiť čitateľskej verejnosti –, by nemal byť príliš dlhý, ani príliš zrozumiteľný. Pokúsim sa jej pridržať aspoň v prvom bode.

Machado de Assis, najvýznamnejší brazílsky realista, z ktorého tvorby dodnes čerpajú brazílski i zahraniční umelci, je na Slovensku dosiaľ pomerne málo známy, čo je, napokon – aspoň zatiaľ – osud takmer všetkých po portugalsky píšucich spisovateľov. Jeho život a spisovateľské majstrovstvo však neprestávajú fascinovať životopiscov a literárnych vedcov: tento potomok otrokov, ktorý veľkú časť vzdelania získal ako samouk, pracoval dlhé roky v štátnej správe a viedol bežný, na pohľad monotónny život, no i napriek tomu dokázal vo svojich početných dielach citlivo, so sebe vlastným humorom a s využitím nenásilnej, ba často až nenápadnej kritiky dokonale vykresliť ľudské charaktery a priniesť Brazílii a neskôr i svetu detaily zo zákulisia riodejaneirskej smotánky 19. storočia. Len ťažko v nich nájdeme opisy prírody, nevtiahnu nás

do ruchu veľkomesta – väčšmi než prostredie ho zaujíma človek, jeho psychika, vnútorný svet a konanie zoči-voči rôznym životným situáciami.

Román *Posmrtné pamäti Brása Cubasa* je prelomovým dielom tak v rámci Machadovej tvorby, ako aj v kontexte brazílskej literatúry. U Machada ohraničuje prechod medzi romantizmom a realizmom a do literatúry prináša dovtedy nevídaný experimentálny charakter, ktorý sa prejavuje napríklad v netradične veľkom počte kapitol, pričom niektoré z nich sú krátke či zdanlivo bezobsažné, alebo v postave zosnulého rozprávača, ktorý je oslobodený od úsudku žijúcich, a preto si môže dovoliť povedať všetko, čo mu slina na jazyk prinesie. Rozprávač s čitateľom živo konverzuje, jeho prítomnosť cítime na každej stránke knihy, v správaní voči čitateľovi ani vo vyjadrovaní svojich názorov nepocituje potrebu zachovávať dekórum a svoje rozprávanie dopĺňa rozličnými vysvetleniami, vsuvkami či teóriami, ktoré počas života zostavil. Prostredníctvom príbehu nás zasuť do každodennej reality brazílskej vyššej spoločnosti, ktorá sa často vyznačuje najmä nečinnosťou a prázdnotou. Dôraz sa kladie na dobrý pôvod (či už skutočný alebo vymyslený, ako v prípade Brása Cubasa), ale spoločenské uznanie možno dosiahnuť aj prostredníctvom manželstva (ako nám ukazuje Virgília) či vstupu do politiky, ku ktorému nevyhnutne patria i rôzne machinácie či politické hry, pričom o kariérom postupe nerozhodujú zásluhy a schopnosti, ale vplyvné známosti a kontakty na tých správnych miestach.

Napriek tomu, že odkaz románu je nadčasový a univerzálny, umožňuje tiež pochopiť fungovanie jednotlivých vrstiev brazílskej spoločnosti v čase autorovho života, keď pre každého čo i len trochu majetného človeka nebolo ničím nezvyčajným vlastniť jedného alebo viacerých otrokov. V súlade so zásadami realizmu Machado neváha podrobiť svojich súčasníkov kritike – pristupuje k nej distingvovane, bez náznaku agresivity, no často s nádychom cynizmu a s všadeprítomnou jemnou iróniou, ktorá sa nevyhýba ani čitateľovi. Ten je síce mŕtvemu rozprávačovi na prvý pohľad rovnocenným partnerom, no ak sa nechá zlákať k rozhovoru, rozhodne by mal mať neustále na pamäti čosi, na čo ho dobrosrdečný Brás nezabudol včas upozorniť: na svete „neexistuje nič také bezmedzné, ako je pohrdanie zosnulých“.

Lenka Cinková, prekladateľka

Machado de Assis

ČERVOVI,
KTORÝ SA AKO PRVÝ ZAHRYZOL
DO CHLADNÉHO MÄSA MOJEJ MŔTVOLY
VENUJEM S CLIVOU SPOMIENKOU
TIETO
POSMRTNÉ PAMÄTI

ČITATEĽOVI

To, že Stendhal napísal jednu zo svojich kníh pre sto čitateľov, je prekvapivé a zarážajúce. Nebude však prekvapivé a pravdepodobne ani zarážajúce, ak táto kniha nebude mať ani tých sto čitateľov čo Stendhalova, ba ani päťdesiat, ani dvadsať, možno tak nanajvýš desať. Desať? Vari päť. Pravdupovediac, ide o rozvláčne dielo, v ktorom som si ja, Brás Cubas, osvojil rovnaký voľný štýl ako Sterne či Xavier de Maistre, a azda som doň vplietol trochu nevrleho pesimizmu. Môže byť. Dielo nebožtíka. Písal som ho perom posmeškov a atramentom melanchólie, a nie je ťažké domyslieť si, aký výsledok vzíde z takéhoto zväzku. Navyše sa dá očakávať, že vážni ľudia budú knihu považovať za obyčajný román, zatiaľ čo tí ľahkomyselní v nej nenájdu román, na aký sú zvyknutí; nebude sa teda tešiť úcte vážnych ani obdivu ľahkomyselných, čo sú dva základné piliere verejnej mienky.

Stále však dúfam, že si získam sympatie verejnosti, a to v prvom rade tak, že sa vyhnem prídlhému a príliš zrozumiteľnému úvodu. Najlepší úvod je taký, ktorý toho obsahuje čo najmenej, alebo taký, čo sa vyjadruje nejasne a polovičato. Preto nebudem vysvetľovať neobyčajný proces spisovania svojich *Pamätí*, ktoré som spracoval tu, na onom svete. Bolo by to zaujímavé, ale priveľmi obsiahle, a z hľadiska pochopenia diela zbytočné. Dielo samo osebe je všetkým: ak sa ti páči, drahý čitateľ, to mi je dostatočnou odmenou za námahu, a ak nie, odmením ťa ja frčkou do nosa a dovidenia.

Brás Cubas

Kapitola I

ÚMRTIE AUTORA

Istý čas som váhal, či mám tieto pamäti vyrozprávať od začiatku alebo od konca, totiž, či mám začať svojím narodením alebo svojou smrťou. Je zaužívané, že treba začať od narodenia, sú tu však dve skutočnosti, ktoré ma primali k tomu, aby som postupoval opačne: prvá je, že nie som v pravom zmysle slova zosnulý spisovateľ, ale zosnulý, ktorý sa stal spisovateľom a ktorému bol hrob druhou kolískou, a druhá je, že moja spisba tak bude zábavnejšia a modernejšia. Mojžiš, ktorý tiež opísal svoju smrť, ju neumiestnil na začiatok, ale na koniec, a to je zásadný rozdiel medzi touto knihou a Pentateuchom.

Dobre teda, zomrel som o druhej popoludní v jeden augustový piatok v roku 1869 na svojom krásnom statku v Catumbi. Mal som za sebou šesťdesiatštyri plodných a úspešných rokov, bol som slobodný, vlastnil som približne tristo miliónov reálov a na cintorín ma odprevadilo jedenásť priateľov. Jedenásť priateľov! Je pravda, že som nemal ani parte, ani oznámenie. Okrem toho pršalo, cedil sa drobný, smutný a neutíchajúci dážď, až natoľko smutný a neutíchajúci, že jeden z mojich verných spoločníkov na poslednej ceste dostal duchaplný nápad zakomponovať ho do prejavu, čo predniesol nad mojím hrobom: „Vy, vážení páni, vy, ktorí ste ho poznali, môžete potvrdiť moje slová, že ešte aj príroda akoby oplakávala túto nenahraditeľnú stratu jedného z najvzácnějších ľudí, akých kedy táto zem nosila. Táto ponurá atmosféra, tieto kvapky dažďa, tie tmavé oblaky, čo pokrývajú modré nebo ako smútočný závoj, to všetko je dôkazom ťaživej a nelútostnej bolesti, ktorá zvierá prírode srdce, to všetko je dôstojným vyjadrením chvály nášmu vznešenému zosnulému.“

Dobrý a verný priateľ! Nie, nelutujem tých dvadsať cenných papierov, ktoré som mu odkázal. Takto teda vyzeral koniec mojich dní, takto som sa vybral do Hamletovej *undiscovered country*, bez nepokoja a pochybností, ktoré sužovali mladého princa, ale pomalým a neistým krokom ako niekto, kto z predstavenia odchádza až príliš neskoro. Neskoro a znuďene. Môjmu odchodu sa prizeralo deväť či desať ľudí, vrátane troch žien – moja sestra Sabina, vydatá za Cotrima, jej dcéra, nežná kvetinka, a... Majte strpenie! Onedlho vám prezradím, kto bola tá tretia dáma. Nech vás zatiaľ uspokojí vedomie, že táto nemenovaná, hoci sme neboli rodina, trpela väčšmi než moje príbuzné. Je to pravda, trpela väčšmi. Netvrdím, že si od žiaľu trhala vlasy alebo sa v krčoch zvjala na zemi. Veď ani môj skon nebol nijako výnimočne dramatický... Starý mládenec, čo zomrie vo veku šesťdesiatštyri rokov, nie je práve príkladom tragického úmrtia. Pre našu nemenovanú dámu by preto nebolo ani najmenej vhodné, aby sa tak tvárila. Smutne stála pri hlave mojej postele, s pootvorenými ústami civela do prázdna a nemohla uveriť, že som zomrel. Je mŕtvy! Mŕtvy! vravela si v duchu.

A jej predstavivosť, tak ako bociany, ktoré istý vznešený cestovateľ videl vzlietnuť od rieky Ilissos až k africkým brehom a ktoré nezastavili ani trosky, ani ťažké časy – predstavivosť tejto dámy sa tiež rozletela ponad trosky súčasnosti až k brehom Afriky mladosti... Len ju nechajme, nech si letí, my sa tam poberieme neskôr – vtedy, keď sa vrátim k svojim mladým rokom. Teraz chcem pokojne, postupne zomrieť načúvajúc ženským vzlykom, tichým mužským rozhovorom, dažďu bubnujúce-mu na listy kaládia, čo rastie pred domom, a škrípavému zvuku britvy, ktorú brusič ostrí vedľa u sedlára. Ubezpečujem vás, že tento orchester smrti nebol ani zďaleka taký smutný, ako by sa mohlo zdať. V istej chvíli mi dokonca pripadal príjemný. Život sa mi v hrudi zmietať ako vlny rozbúreného mora, vedomie zo mňa pomaly vyprchávalo, meravel som po stránke fyzickej i duševnej, telo sa mi menilo na rastlinu, kameň, bahno a nič.

Zomrel som na zápal pľúc, ale ak vám poviem, že skôr než zápal pľúc bol príčinou mojej smrti veľkolepý a nesmierne užitočný nápad, zrejme mi neuveríte, no predsa je to pravda. V krátkosti vám to objasním. Posúďte sami.

Kapitola II

NÁPLAŠŤ

Stalo sa to takto: keď som sa raz ráno prechádzal po statku, na hrazdu v mojom mozgu sa zavesila myšlienka. Hneď nato začala cvičiť rukami i nohami a robiť tie najodvážnejšie saltá a premety, aké si dokážete predstaviť. Zastal som a pozoroval ju. Odrazu prudko zoskočila a vystrela ruky i nohy do tvaru písmena X: buď ma pochopíš, alebo ťa pohltním.

Za touto myšlienkou sa neskrývalo nič menšie než vynález skvostného lieku, náplasti proti hypochondrii, ktorá mala poskytnúť úľavu nášmu sklúčenému ľudstvu. Keď som si dával vynález patentovať, upozornil som vládu na tento vsutku kresťanský zámer. Pred priateľmi som však nezatajoval ani finančné výhody, ktoré mi mali vyplývať z predaja výrobku s takým silným a dôležitým účinkom. No teraz, keď som tu, na druhej strane, môžem priznať všetko: najväčšmi ma ovplyvnila skutočnosť, že som chcel mať to potešenie vidieť v novinách, výkladoch, prospektoch, na nárožiach a napokon aj na krabičkách svojho výrobku tieto dve slová: *Cubasova náplasť*. Načo zapierať? Túžil som po rozruhu, reklamných plagátoch a svetle ohňostrojov. Tí skromnejší mi azda túto slabosť budú vyčítať, spolieham sa však, že tí schopní uznajú môj talent. Moja myšlienka teda mala, podobne ako medaily, dve tváre: jednu obrátenú smerom k verejnosti, druhú ku mne. Na jednej strane filantropia a zisk, na druhej túžba presláviť sa. Alebo inak: láska k sláve.

Jeden môj strýko, kanonik s plnou prebendou, hovorieval, že láska k dočasnej sláve je zatratení pre dušu, ktorá by mala túžiť iba po sláve vo večnosti. Na to vždy odpovedal ďalší strýko, ktorý bol kedysi dôstojníkom v pešom pluku, že láska k sláve je to najľudskejšie, čo človek v sebe má, a teda je to črta, ktorá ho najlepšie vystihuje.

Nech sa čitateľ sám rozhodne medzi kanonikom a dôstojníkom; ja sa vrátim k náplasti.

Kapitola III

RODOKMEŇ

Keď som už spomenul dvoch svojich strýkov, dovoľte mi v krátkosti načrtnúť môj rodokmeň.

Zakladateľom nášho rodu bol istý Damião Cubas, ktorý žil a prekvital v prvej polovici osemnásteho storočia. Pochádzal z Ria de Janeiro, povoláním bol debnár, a keby ostal iba pri tomto remesle, nepochybne by zomrel v samote a biede. Ale nie, stal sa roľníkom, sial, žal, a svoju úrodu zamieňal za dobré, poctivé strieborniaky, až kým jedného dňa umrel a svoj rozsiahly majetok zanechal synovi, bakalárovi Luísovi Cubasovi. Až týmto chlapcom sa skutočne začína línia mojich praotcov – praotcov, ku ktorým sa naša rodina priznáva –, pretože Damião Cubas bol, napokon, iba debnárom, a možno ani nie dobrým, zatiaľ čo Luís Cubas študoval právo na univerzite v Coimbre, mal významné postavenie ako verejný činiteľ a bol blízkym priateľom miestokráľa, grófa da Cunha.

Keďže môjmu otcovi, Damiãovmu pravnukovi, priezvisko Cubas až príliš zaváňalo debnárstvom, vymyslel si, že ho istý rytier, hrdina z afrických výprav, dostal ako odmenu za odvážny kúsok, pri ktorom sa mu podarilo ulúpiť tristo sudov, čo patrili Maurom. Otec mal výnimočnú predstavivosť; debnárstvu unikol na krídlach kalambúru. Bol to dobrý muž, dôstojný a oddaný, akých sa dnes veľa nenájde. Občas síce býval trochu záhaľčivý, ale kto už dnes raz za čas neprepadne záhaľke? Treba podotknúť, že k vynaliezavosti sa uchýlil až potom, čo neuspel ako falšovateľ – najprv sa totiž skúsil pridružiť k rodine môjho slávneho menovca Brása Cubasa, ktorý bol vojenským veliteľom a založil mestečko São Vicente, kde v roku 1592 skonol. Preto mi dal meno Brás. Príbuzní vojenského veliteľa však proti tomu namietali, a vtedy si otec vymyslel tých tristo maurských sudov.

Niektorí členovia mojej rodiny sú ešte nažive – moja neter Venância, tá nežná kvetinka, jedna z najkrajších dám spomedzi svojich rovesníčok, žije jej otec Cotrim, chlap, ktorý... No nepredbiehajme udalosti, dokončíme najprv príbeh mojej náplasti.

Kapitola IV

UTKVELÁ PREDSTAVA

Moja myšlienka sa po všetkých tých saltách a premetoch zmenila na utkvelú predstavu. Nech ťa len Boh ochraňuje, čitateľ môj, pred utkvelými predstavami, lepšie už je mať smietku, ba čo, rovno brvno v oku. Spomeň si na Cavoura, veď tomu priniesla smrť práve utkvelá predstava o jednotnom Taliansku. Je pravda, že Bismarck nezomrel, ale

treba poznamenať, že príroda má mnohé vrtochy a história je večná zvodkyňa. Napríklad Suetonius nám dal Claudia, ktorý bol celkom prostoduchý – hlava dubová, ako ho nazval Seneca, a Tita, ktorý sa zaslúžene stal miláčikom Ríma. No nedávno sa jednému profesorovi podarilo dokázať, že z týchto dvoch je skutočným miláčikom práve tá Senecova „hlava dubová“. A ty, madam Lukrécia, kvet z rodu Borgiovcov, hoci ťa istý básnik vykreslil ako katolícku Messalinu, objavil sa neveriaci Gregorovius, ktorý ťa tejto charakteristiky zbavil, a i keď si z toho nevyšla celkom ako ľalia, predsa len z teba nespravil ani bahno. Ja ostávam niekde uprostred, medzi básnikom a mudrcom.

Nech teda žije história, tá premenlivá história, z ktorej môže vzísť čokoľvek, a vracajúc sa k téme utkvelých predstáv poviem tolko, že to ony vytvárajú ľudí silných a bláznivých; myšlienky vrtkavé, nejasné a meňavé, ako tvrdí Suetonius, tvoria iba ďalších Claudiov.

Moja utkvelá predstava bola utkvelá ako... Nenapadá mi nič, čo by sa niekde na tomto svete tak vytrvalo držalo: azda Mesiac, azda egyptské pyramídy, azda rozpustený nemecký Ríšsky snem. Vyberte si prirovnanie, ktoré vám najlepšie vyhovuje, a nekrúťte mi tu nosom len preto, že som sa vo svojich pamätiach ešte nedopracoval k časti, kde sa už začína niečo diať. O chvíľu sa tam dostaneme. Predpokladám, že uprednostňujete anekdoty pred úvahami tak ako ostatní čitatelia, vaši druhovia, a podľa mňa robíte dobre. Veď už o chvíľu tam budeme. Treba však povedať, že táto kniha je písaná nenáhľivo, s pokojom človeka, ktorého už neťažá krátkosť času, je to dielo vrcholne filozofické, no jeho filozofia nie je jednotná, raz je prísna, inokedy hrová; nebuduje, ale ani neničí, nepáli, ale ani nechladí, no napriek tomu je viac ako len koníčkom a menej ako posolstvom.

Tak dobre, narovnajete si nos, vrátíme sa k náplasti. Nechajme históriu s jej vrtochmi elegantnej dámy. Nikto z nás nebojoval v bitke pri Salamíne, nikto z nás nespísal text augsburského vyznania; pokiaľ ide o mňa, ak si niekedy spomeniem na Cromwella, napadne mi len, že Jeho Výsosť by tou istou pevnou rukou, ktorou rozpustila parlament, prinútila Angličanov používať Cubasovu náplasť. Nesmejte sa tomuto spoločnému víťazstvu farmácie a puritánstva. Všetci predsa vedia, že každú veľkú, honosnú a verejne vystavenú vlajku sprevádzajú iné vlajky, skromne vyvesené obďaleč, čo vlajú v tieni tej veľkej, no neraz ju prežijú. Je to ako keď prostý ľud hľadal útočisko v okolí stredovekého hradu; hrad

padol a ľud ostal. V skutočnosti sa dostal k moci a správe hradu... Nie, to nie je vhodné prirovnanie.

Kapitola V

V KTOREJ SA OBJAVÍ UCHO ISTEJ DÁMY

Keď som sa zaoberal prípravou a zdokonaľovaním svojho vynálezu, poriadne ma prefúkol prievan; okamžite som ochorel a neliečil som sa. Mal som v hlave náplasť, nosil som v sebe utkvелú predstavu silných a bláznivých. Už som sa videl, ako vystupujem spomedzi zástupu obyčajných ľudí, ako sa vznášam až do neba ani nesmrteľný orol, a človek, ktorý má pred očami také ušľachtilé divadlo, nevnímam, že ho sužuje bolesť. Na ďalší deň som sa cítil horšie a napokon som sa začal liečiť, ale nedbanlivo, nesystematicky, bez poriadku či vytrvalosti. Taký mala začiatok choroba, ktorá ma priviedla do večnosti. Už viete, že som zomrel v piatok, nešťastný deň, a verím, že som dostatočne dokázal, že ma zabil môj vynález. Existujú aj menej jasné, no napriek tomu nemenej presvedčivé vysvetlenia.

Dalo sa pritom predpokladať, že sa mi podarí preskočiť vrcholček storočia a ocitnem sa v novinách medzi dlhovekými občanmi. Bol som statný a zdravý. Predstavte si, že namiesto snahy položiť základy farmaceutického objavu by som sa venoval zakladaniu politickej inštitúcie alebo tvorbe náboženskej reformy. Príde prievan, bez ťažkostí prekoná ľudské plány a všetko razom pomíne. Tak to už v živote chodí.

Touto úvahou som sa rozlúčil so ženou, ktorá azda nebola najdiskrétnejšia, ale celkom iste najkrajšia spomedzi svojich rovesníčok, s nemenovanou z prvej kapitoly, s tou, ktorej predstavivosť, podobne ako bociany od rieky Ilissos... Mala vtedy päťdesiatštyri rokov a bola zničená – zničená, ale veľkolepá. Predstav si, čitateľ, že sme sa pred mnohými rokmi milovali, ona a ja, a potom jedného dňa, keď už som bol chorý, zjavila sa vo dverách mojej spálne...

Kapitola VI

CHIMÈNE, QUI L'ÈÛT DIT? RODRIGUE, QUI L'ÈÛT CRU?

Zjavila sa vo dverách mojej spálne, bledá, dojatá, oblečená v čiernom, a chvíľku tam ostala, buď nemala odvahu vstúpiť, alebo jej v tom bránila

prítomnosť muža, čo bol pri mne. Z postele, v ktorej som ležal, som ju celý ten čas pozoroval, ani mi len nenapadlo jej niečo povedať, či aspoň pokynúť. Už dva roky sme sa nestretli, a ja som ju teraz videl nie takú, aká bola, ale aká bývala, akí sme bývali obaja, pretože akýsi záhadný Ezechiáš spôsobil, že sa slnko vrátilo späť až do dní našej mladosti. Slnko sa vrátilo, striasol som zo seba všetky trápenia, a táto hrstka prachu, ktorú mala smrť čochvíľa rozmetať v ničote večnosti, mala väčšiu silu než čas, ktorý je služobníkom smrti. Nijaká živá voda sa nevyrovná obyčajnému cneniu.

Verte mi, lepšie je spomínať; neradno sa spoliehať na terajšie šťastie, vždy je skalené kvapkou Kainových slín. Keď uplynie určitý čas a opojenie pominie, azda až vtedy príde naozajstný pôžitok, pretože spomedzi týchto dvoch ilúzií je lepšia tá, ktorú si možno vychutnať bez bolesti.

Spomienka netrvala dlho, čoskoro prevládla skutočnosť; prítomnosť odohnala minulosť. Možno ti, čitateľ, na niektorom mieste v tejto knihe predstavím svoju teóriu ľudských vydaní. Zatiaľ je podstatné to, že Virgília – volala sa Virgília – vošla do spálne pevným krokom a s vážnosťou, do ktorej ju zaodievali šaty a vek, podišla k môjmu lôžku. Muž sa zdvihol a odišiel. Bol to človek, čo ma navštevoval každý deň a rozprával mi o výmenných kurzoch, o kolonizácii a potrebe rozvoja železničnej dopravy; pre umierajúceho neexistuje nič zaujímavejšie. Odišiel; Virgília ostala stáť a istý čas sme na seba len mlčky hľadeli. Kto by to bol povedal? Z nášho mileneckého vzťahu, z našej neuhasiteľnej vášne po dvadsiatich rokoch neostalo nič, len dve povädnuté srdcia, zničené a zároveň nasýtené životom, neviem, či rovnakou mierou, ale predsa len nasýtené. Virgília bola vo svojej starobe krásna, pôsobila prísne a materinsky, bola menej štíhla, než keď som ju videl naposledy, na svätobjánskej slávnosti v Tijuce, a keďže patrila k ženám, ktoré dokážu dlho vzdorovať času, až teraz jej tmavé vlasy začali pretkávať striebřisté pramienky.

„Navštevujete nebožtíkov?“ opýtal som sa jej.

„Že vraj nebožtíkov!“ ohradila sa Virgília s nesúhlasným tľosknutím. Stisla mi ruky: „Prišla som vytiahnuť povaláčov z postele.“

Chýbala jej niekdajšia plačlivá nežnosť, ale hlas mala priateľský a láskavý. Sadla si. Bol som doma sám, len s ošetrovateľom; mohli sme sa bez obáv zhovárať. Virgília mi obširne porozprávala novinky zvonka, opisovala ich zábavne, so štipkou zlomyseľnosti, ktorá jej slová okorenila,